

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germánských studií

nám. Jana Palacha 2, 116 38 PRAHA 1, ČESKÁ REPUBLIKA

OPONENTSKÝ POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Váňová, Dana (2014): Zum Gebrauch der Hilfsverben haben/sein in den zusammengesetzten Vergangenheitsformen. FF UK, Ústav germánských studií, vedoucí – PhDr. Vít Dovalil, Ph.D., 64 str., bez CD-ROMu.

0. Úvodem

Bakalářská práce Dany Váňové představuje pokus o analýzu konkurenčního vztahu mezi pomocnými slovesy *haben* a *sein* ve složených minulých časech v němčině, resp. u vybraných německých sloves. Autorka prokázala **schopnost sesbírat, určitým způsobem utřídit a vyhodnotit autentický jazykový materiál**. Práci však doprovází **několik nedostatků drobnějších i závažných**, které jsou v nutně zúženém výběru tematizovány v následujících odstavcích.

1. Téma a cíl

Práce se zabývá tématem, jež je z hlediska filologického studia němčiny jakožto cizího jazyka **relevantní**, a to z několika důvodů. Jedním z nich je **hledisko kontrastivní** (němčina/čeština), resp. didaktické, neboť konkurence pomocných sloves *haben* a *sein* ve složených minulých časech je na straně českých studentů němčiny častým zdrojem různých pochybností a pochybení (subjektivně vzato, protože žádné empirické studie vycházející z autentických textů dosud, pokud vím, provedeny nebyly). Na vině je v první řadě asymetrie v jazykovém systému němčiny a češtiny, když ekvivalentní konkurenční vztah v češtině neexistuje, v druhé řadě pak jistě i ne zcela optimální zpracování této problematiky v mnoha slovnících, gramatikách a učebnicích, které studenti používají jako učební pomůcky. Popis zmíněných jevů je v těchto zdrojích zpravidla neúplný a mnohdy působí až dojemem nahodilosti. Z tohoto důvodu je volbu tématu jako takového nutné ocenit.

Cílem práce je „die Unterschiede in der Verwendung der Hilfsverben zu erfinden (sic! *erfinden* – „vynalézt“, M.Š.) und durch konkrete Beispiele zu beweisen“ (str. 7). **Cíl** je, odhlédneme-li od jazykové chyby v jeho formulaci, **stanoven racionálně**.

2. Struktura

Práce je **přehledně a logicky členěna** do dvou základních částí. V **části teoretické** (kap. 1–4) se autorka zabývá zpracováním tématu v různých příručkách, resp. analýzou části odborné studie Růženy Kozmové, dále pak funkčními styly a druhy textů. **Část empirická** (kap. 5) obsahuje analýzy autentického jazykového materiálu. Práci uzavírá krátké **shrnutí** a stručný **seznam použité literatury** (18 položek je vzhledem k tématu práce vlastně relativně málo).

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav germánských studií

nám. Jana Palacha 2, 116 38 PRAHA 1, ČESKÁ REPUBLIKA

3. Metodologie

Základní metodologie práce spočívající v teoretickém ukotvení zkoumaného jevu v různých informačních zdrojích a empirické analýze reálných jazykových dat z německého korpusu DeReKo (v práci je chybně označován jako IDS-Korpus Mannheim) je vzhledem k typu práce, charakteru tématu, cíli i době, ve které práce vznikla („éra po Chomském“), **zvolena přiléhavě**. Z hlediska **dílčích kroků** mám následující **připomínky**:

(a) V kap. 2 autorka shrnuje zpracování vybraných sloves pohybu a změny místa v několika slovnících současné němčiny. Neuvádí ale **kritéria**, podle kterých se rozhodla analyzovat právě tato slovesa a právě tyto slovníky. Výběr je v obou případech každopádně nutně omezený, což samo o sobě nedostatkem není. Pro úplnost ale informace ke kritériím výběru měly být doplněny, neboť nezdůvodněné výběry působí nepromyšleně a v případě slovníků budí dojmem, že zohledněno bylo to, co autorka, lidově řečeno, měla zrovna po ruce.

(b) Dále v práci postrádám informace, kolik výskytů daných sloves bylo vlastně vyhodnoceno a podle jakých kritérií byly analyzované doklady vybrány. Na str. 62 se uvádí, že byly vybrány „die wichtigsten Beispiele aus dem Mannheimer Korpus“; pak se ovšem nabízí otázka, co je kritériem důležitosti. Většina z dokladů totiž vlastně souzní s poučkami z jednoho z vyhodnocených referenčních zdrojů, a příliš zajímavé tedy nakonec nejsou. Od práce bych spíš očekával, že se víc zaměří na sporné či jinak zajímavé příklady (srov. např. doklad (10) na str. 45 či první odstavec kap. 4 tohoto posudku).

(c) Dále si kladu tyto otázky: Uvažovala autorka o opačném pořadí kroků, než pro které se rozhodla? Tj. **nejprve by provedla analýzu jazykového materiálu**, teprve pak vyhodnocení referenčních zdrojů. Co by získala/O co by přišla v porovnání s postupem, který zvolila?

4. Obsahová stránka

Většina analýz v kap. 5 dle mého názoru působí **relativně přesvědčivým dojmem**. Např. v souvislosti s dokladem (14) na str. 39 je ale, zdá se mi, sporné, zda *10 000 Kilometer* ve větě *Drei Wanderer haben 10 000 Kilometer gewandert* je skutečně předmětem ve čtvrtém pádě, jak autorka uvádí (podobně i jinde). Nejedná se zde spíš o příslovečné určení typu *den ganzen Abend* ve větě *Wir haben den ganzen Abend getanzt?* V těchto bodech postrádám určitou problematizaci zmíněných jevů, popř. odkaz na literaturu.

Za velmi problematické považuji následující tvrzení: „Im Korpus erscheinen auch solche Verbformen, die die Kodizes normalerweise überhaupt nicht erwähnen und aufgrund dessen werden sie standardsprachlich nicht erlaubt, z. B. *durchpaddeln*“ (str. 61). Z chybějící inventarizace určité lexikální jednotky, popř. jejího podvýznamu („Lesart“), v žádném případě nelze o její/jeho spisovnosti/standardnosti vyvozovat vůbec nic. Tím spíše, že slovníky jsou, jak známo, strukturně velmi komplexní texty, které obsahují nejedno pochybení a opomenutí. Že ve slovníku něco není, může mít celou řadu důvodů (např. nevyváženou materiálovou bázi, na níž slovník vzniká; vědomé omezení na časté, centrální jevy apod.), často i velmi prozaických (zdravotní problémy autorů, únava ve spojení s nedokonalou revizní prací). Přisuzovat slovníku roli arbitra v **posouzení spisovnosti ne-**

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germánských studií

nám. Jana Palacha 2, 116 38 PRAHA 1, ČESKÁ REPUBLIKA

inventarizované (!) lexikální jednotky či konstrukce znamená přisoudit mu roli, která mu dle mého názoru rozhodně nepřísluší.

Na str. 46 nerozumím pojmu „Hauptregeln“. Na str. 19 je užito nevysvětleného termínu „Infix“ pro označení inkorporovaného elementu *zu* (*Ich habe keine Lust aufzustehen*). Za úplně vhodný termín toto nepovažuji, protože termínu „infix“ se používá, pokud vím, hlavně k označení slovtvorného (!) morfému (v tomto smyslu viz např. Bußmann 2008 aj.). Částice *zu* (ani označení „částice“ není ideální, viz Helbig/Buscha 2001) ale netvoří nové slovo, nýbrž „jen“ jeden z jeho tvarů, vynucený jeho syntaktickým postavením.

Ne zcela povedený je po mém soudu závěr práce (str. 60nn.), ve kterém, zdá se mi, chybí opravdové shrnutí výsledků analýz. Konstatuje se zde, že mezi jednotlivými druhy textů jsou rozdíly co do zastoupení konceptuální mluvenosti, což ovšem není nic překvapivého, stejně tak jako skutečnost, že alternující užití *haben* nebo *sein* ve složených minulých časech je u některých sloves spojeno se změnou významu a posunem ve stylistické příslušnosti daného jazykového prostředku. V tomto ohledu mám proto dojem, že práci chybí určitá vypointovanost, díky které by čtenáři bylo opravdu jasné, proč práce vlastně vznikla.

5. Jazykové zpracování

Jazykové zpracování práce je jednoznačně její největší slabinou. Text je psán **výrazně podprůměrnou němčinou**, která dle mého názoru téměř nesplňuje požadavky na jazykové ztvárnění závěrečné práce v této fázi studia, když vykazuje závažné nedostatky na téměř všech jazykových rovinách (slovní zásoba, morfologie, syntax, styl). Zatímco stylistickou vybroušenost textu je nutné odsunout z okruhu požadavků, které lze na bakalářské práci realisticky klást, o ostatních aspektech jazykového zpracování toto neplatí. Souhra stylistických a lexikálních chyb má na několika místech práce za následek, že některé pasáže jsou sotva srozumitelné, srov. např. na str. 10: „Alle verwendeten Wörterbücher eignen sich in der Beschreibung von den Hilfsverben *haben* und *sein* und ihrer Verwendung in den zusammengesetzten Vergangenheitsformen in ihrem Grundsinn in allen Fällen.“ – Co znamená sloveso *sich eignen*? Podobně na str. 34: „Je nach dem Thema des Artikels unterstützt sich der Bericht den konkreten Rezipienten“. – Co zde má znamenat *sich unterstützen*? Chybné umístění negace a partikulí na mnoha místech zkresluje, resp. mění význam výpovědi, viz např. na str. 27: „Mit der Charakteristik der Textsorten befasst sich auch in seinem Werk Linguistische Textanalyse (2010) Klaus Brinker.“ (zde ještě ve spojení s další syntaktickou chybou)

Dále lze jmenovat následující odchylky od normy:

- (a) str. 7: „Diese Arbeit behandelt den schwankenden Gebrauch von Hilfsverben *haben* und *sein* (...) im Deutsch bei Verben der (Fort)Bewegung und Ortsveränderung.“ // „Es wird auch die Aufmerksamkeit dem Text (...) und zwar dem dritten Kapitel, das über die Hilfsverben *haben* und *sein* behandelt, gewidmet.“
- (b) str. 9: „Obwohl die Transitivität für die Wahl des Hilfsverb von wesentlicher Bedeutung ist, entdeckt nach RGD die Möglichkeiten, beim transitiven Gebrauch sowohl (...)“

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germánských studií

nám. Jana Palacha 2, 116 38 PRAHA 1, ČESKÁ REPUBLIKA

- (c) str. 11: „Falls es um eine Sportdisziplin im Springen (...) oder Laufen (...) handelt, kann man sowohl (...)“ //
- „DUW (...), ZDG (...), DW (...) und GDF (...) geben nämlich gar nicht zu, die zusammengesetzten Vergangenheitsformen bei diesem Verb mit dem Hilfsverb *haben* zu bilden.“
- (d) str. 12: „In der Opposition zu Duden stehen (...), was den Verb *tanzen* betrifft.“
- (e) str. 13: „Hinter jedem Verb steht in der Klammer ein groß geschriebener Buchstabe, die das Hilfsverb *haben* (*H*) oder *sein* (*S*) bezeichnet.“
- (f) str. 23: „Das Hilfsverb haben wird mit der Buchstabe (...) bezeichnet.“
- (g) str. 25: „Unterschiede zwischen der Stiltypen“
- (h) str. 26: „einzelne Stiltype“
- (i) str. 27: „Ob jedoch die handlungstheoretische Perspektive in Frage kommt, geht man von der folgenden Definition der Textsorten aus: (...)“
- (j) str. 33: „querdurch jedes Kapitels“
- (k) str. 45: „Als Akkusativobjekt kann man im Satz *alle sechs Stufen* betrachtet.“
- (l) str. 53: „In diesem Beispiel handelt es sich um einen Sportpilot, der (...)“
- (m) str. 61: „Was sich die Trennbarkeit bzw. Untrennbarkeit des Präfixes *durch* betrifft, kommt (...)“

Všechny zde zmíněné jazykové nedostatky jsou přitom **jen nejzákladnějším výběrem**; seznam by bylo možné výrazně rozšířit.

6. Formální stránka

Z hlediska formálního je práce **v zásadě v pořádku**, ale i zde lze nalézt **určité mezery**:

- (a) Poněkud rušivě působí, že autorka na mnoha místech typograficky nerozlišuje mezi metajazykem a jazykem jakožto objektem (zpravidla kurziva), resp. popisem významu (např. uvozovky apod.).
- (b) V seznamu literatury je několik překlepů, hlavně ve formě chybějících mezer (viz ale též chyba v křestním jméně Haralda Weinricha). Jiné práce, a to i např. diplomové, se ale mnohdy potýkají s ještě výrazně větším množstvím pochybení tohoto druhu.
- (c) Též by bylo vhodné u relevantních položek v seznamu literatury zopakovat zkratky ze str. 6.
- (d) Formálně zcela v pořádku není ani obsah na str. 5, resp. členění kap. 2.1. Jednotlivé hladiny musejí mít vždy alespoň dvě položky, jinak členění v podstatě nedává smysl (zde chybí 2.1.2 a 2.1.1.2).
- (e) Obrázek na str. 30 by asi měl být větší, především ale světlejší, protože takto je špatně čitelný.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germánských studií

nám. Jana Palacha 2, 116 38 PRAHA 1, ČESKÁ REPUBLIKA

7. Závěr

Předložená práce je dle mého názoru promarněnou šancí. Relevantní téma, dobře zvolená základní metodologie i interpretace bez velkého množství hrubých nedostatků by si zasloužili mnohem uvědomělejší přístup k jazykovému zpracování, které vykazuje závažné chyby na takřka všech jazykových rovinách. To by přitom představovalo nemalý problém již v nižších ročnících studia, natož pak v ročníku, který bakalářské studium uzavírá.

Práci přesto DOPORUČUJI k obhajobě, a to s ohledem na obsahově relativně povedenou analýzu. Zdůrazňuji ovšem, že obhajobu bude nutné připravit s maximální (!) pečlivostí, má-li být konečné hodnocení „dobře“ (3). Jako témata k diskuzi během obhajoby navrhuji body zmíněné v tomto posudku.

V Praze, dne 19.5.2014

.....
Martin Šemelík, Ph.D.